

تفسیری فراگیر از امنیت اجتماعی در مطالعه موردی ایران

حمید سجادی*

چکیده

نظریه‌های امنیت اجتماعی بر هویت، ارزش‌ها و باورهای جامعه به‌عنوان اساس جامعه‌بودگی که انسجام و بقا جامعه در گرو آن است، تاکید دارند. امنیت اجتماعی، مفهومی زمینه‌مند است که در هر جامعه‌ای با ابتنای بر دغدغه‌های اساسی و انسجام‌بخش آن جامعه صورت‌بندی می‌شود. بنابه‌این مهم امنیت اجتماعی موضوع پژوهش‌های بسیاری در جامعه ایران بوده است. باین حال تنوع و تفرق یافته‌های پژوهش‌ها که هر یک وجهی از این مفهوم را موضوع تحقیق خود قرار داده‌اند، دستیابی به تعریفی فراگیر از امنیت اجتماعی را ناکام گذاشته است. با این وصف مقاله پیش‌رو با رویکردی توصیفی و تحلیلی و بکارگیری روش فراترکیب، تلاش دارد تا گستره متنوع پژوهش‌های این حوزه را احصاء و نتایج را بصورت نظام‌مند تجزیه و تحلیل کرده و با ترجمه آنها به یکدیگر، تفسیری جامع از این مفهوم در جامعه ایران را ارائه کند. داده‌ها به شیوه اسنادی جمع‌آوری شد. براساس یافته‌های پژوهش؛ مطالعات امنیت اجتماعی در هشت محور احساس امنیت، ارزش‌های اسلامی، نیروی انتظامی، فضای شهری، خانواده، زنان، رسانه‌های جمعی و هویت طبقه‌بندی شدند. ارائه تفسیری جامع از امنیت اجتماعی با جایابی گستره دغدغه‌های اساسی جامعه در ذیل مفهوم بسط یافته هویت-مدرن، اسلامی و ایرانی-پی‌گیری شد. نتیجه این که توازن عناصر هویت‌ساز جامعه ایرانی مبنای امنیت اجتماعی و عدم تعادل آنها ناامنی اجتماعی است.

کلیدواژه‌ها: امنیت اجتماعی، هویت، ارزش‌های اسلامی، مدرنیته، سوژه‌گی-ابژه‌گی.

* جامعه‌شناسی سیاسی، استادیار و عضو هیات علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران،

H.Sajadi@ihcs.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۷/۱۰، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۰۷

۱. مقدمه

امنیت اجتماعی مفهومی نوظهور و در حال گسترش است که در طول چنددهه گذشته، متناسب با پیچیده‌تر شدن روابط اجتماعی، و فهم گسترده‌تر از تهدیدات این حوزه، از وجه نظامی فراتر رفته و ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و سیاسی را نیز دربرگرفته است. در بحث مفاهیم نظری امنیت اجتماعی، بیش و پیش از هر چیز نام مکتب کپنهاگ بر صدر نشسته است. در این مکتب که مجموعه نظریه‌پردازان برجسته را در خود دارد، هویت موضوع مرکزی امنیت اجتماعی است (باری بوزان ۱۳۷۸: ۱۴۷). باری بوزان در کتاب مردم، دولت‌ها و هراس، امنیت اجتماعی را یکی از ابعاد پنج‌گانه امنیت ملی برشمرد (بوزان، ۱۳۷۸: ۳۴) پس از آن، اول ویور، در کتاب هویت، مهاجرت و دستورکار نوین امنیت در اروپا، با نقد رویکرد پنج‌بعدی بوزان، امنیت را شامل دو بعد دولتی و اجتماعی است؛ در حالی که امنیت ملی، درگیر تهدیداتی است که متعرض اقتدار حاکمیت است، امنیت اجتماعی، دغدغه تهدیداتی را دارد که هویت جامعه را تهدید می‌کند و اگر جامعه‌ای هویت خود را از دست بدهد دیگر دوامی ندارد (ویور، ۱۹۹۳: ۲۳). امنیت اجتماعی، دغدغه تهدیداتی را دارد که هویت جامعه را مورد تعرض قرار می‌دهد. بر اساس این تعریف، جوامع زمانی از امنیت اجتماعی برخوردارند که هویت آن جامعه مورد تهدید واقع نشود. منظور از تهدید هویت جامعه تهدیدی است که بقای جامعه را دچار مشکل سازد (ویور، ۱۹۹۳: ۲۵). ویور هویت را در حد یک موضوع امنیتی ارتقاء داد و یکسان‌سازی هویت‌ها توسط دولت‌ها را تهدیدی امنیتی برشمرد. جامعه در این تعریف مرجعی برای اقدام امنیتی است و هویت نقطه‌ای تعیین‌کننده برای تهدید وجودی جامعه، چون جامعه بودگی بر مبنای آن تعریف می‌شود.

هویت، انسجام بخش و اساس هر اجتماعی است و تهدید هویت جامعه، تهدید موجودیت و شاکله اصلی مرجع امنیتی یعنی جامعه برشمرده و مصداق تمام‌عیار ناامنی اجتماعی قلمداد می‌شود. با این حال بسیاری نظریه‌های امنیت اجتماعی دغدغه خود را فراتر از مباحث هویتی برده و متغیرهای بسیاری را مورد توجه قرار دادند از جمله برخی از نظریه‌های امنیت اجتماعی بر محوریت قانون تأکید کرده و امنیت اجتماعی را معطوف به نگهداری و صیانت از سلامت مردم در قبال حوادث غیرمترقبه، جنایات سازمان یافته، تبعات اجرای قوانین و سیاست‌های دولتی می‌دانند (برایمر ۲۰۰۶: ۵۳). برخی دیگر از نظریه‌ها نیز بر معنا و ساختار و کارکرد «اعتماد و سرمایه اجتماعی» در موضوع امنیت اجتماعی

تاکید کردند (نصری، ۱۳۹۰). برخی دیگر نیز با محور قرار دادن هسته اصلی که جامعه برمبنای آن موجودیت می‌یابد- مورد توجه قرار دادند؛ مثل همگونی فرهنگی و یا وضعیت رفاهی کشور به مثابه هسته‌های اساسی شکل دهنده مرجع امنیتی (سوئینی، ۱۳۹۰). مسئله در این خصوص به درک اعضاء از گروه و جامعه بستگی دارد این که اعضای جامعه ایجاد و حفظ هویت جمعی خود را چگونه و در چه چیزی می‌بینند (ابراهیم‌آوا، ص ۱۵۹) سخن این که امنیت اجتماعی در تعریف صورت‌بندی تهدیدات معطوف به ارزشهای اساسی جامعه را مورد نظر دارد به عبارتی وجه امنیتی آن اشاره به رسیدن تهدید به مرزهای وجودی اجتماع است. با برسمیت شناختن جامعه به عنوان مرجع امنیت اجتماعی، صورت‌بندی این مفهوم بیش از هر چیز نیازمند مولفه‌های زمینه‌ای است، مولفه‌هایی که اساس جامعه بودگی را تشکیل داده و انسجام اجتماعی در گرو آن قرار دارد.

۲. ضرورت تفسیر فراگیر از امنیت اجتماعی

امنیت یکی از مهمترین نیازهای اساسی جامعه بشری است که در طول چند دهه گذشته، متناسب با پیچیده‌تر شدن روابط اجتماعی، و فهم گسترده‌تر از تهدیدات این حوزه، از وجه نظامی فراتر رفته و ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و سیاسی را نیز دربرگرفته است. امنیت اجتماعی قدرت تحلیلی را برای ارزیابی این موضوع که چه عواملی ممکن است تهدید را بسازند و بطور بالقوه موجب برخورد خشونت آمیز شوند را فراهم می‌آورد (واتسون، ۱۳۸۸، ۱۷۷). با این پیشینه نظری مفهوم امنیت اجتماعی موضوع تحقیق و پژوهش‌های بسیاری قرار گرفته است. حجم زیادی از مطالعات این حوزه به ارزیابی وضعیت امنیت اجتماعی ایران پرداخته است. تحقیقات و پژوهش‌های این حوزه هر یک به حوزه‌ای خاص پرداخته است. تفرق و پراکندگی تحقیقات و پژوهش‌های انجام گرفته در حوزه امنیت اجتماعی، دستیابی به تعریفی از امنیت اجتماعی که دربرگیرنده دغدغه‌ی تمامی گروه‌های اجتماعی واقشار جامعه وسیع ایرانی باشد را ناکام گذاشته است. علاوه بر این تحقیقات جدی در این حوزه نیز، غالباً بر یک بعد از پدیده امنیت اجتماعی در ایران، تمرکز یافته، لاجرم مسئله اصلی کاستی و ضعف دربرگرفتن دغدغه‌های متنوع جامعه ایرانی در حوزه امنیت اجتماعی است. با این وصف هدف این مقاله ارائه تفسیری جامع از امنیت اجتماعی مبتنی بر نتایج تحقیقات در این حوزه است.

حجم بالای پژوهشها و آثار تولید شده در حوزه امنیت اجتماعی ایران از یکسو و تفرق در نتایج و یافته‌ها تحقیقاتی امنیت اجتماعی ایران از سوی دیگر توسعه این دانش و به تبع آن، بهره‌گیری از آن در نهادهای تصمیم‌گیرنده و برنامه‌ریز را با مانع روبرو کرده است. از این رو بکارگیری شیوه‌ای که بتواند یافته‌های تحقیقات امنیت اجتماعی را در قالب تفسیری جامع‌تر ارائه دهد ضرورت دارد. با این وصف بکارگیری روش فراترکیب برای تجزیه و تحلیل نظام‌مند گستره وسیع نتایج پژوهش‌ها، سپس ترجمه و تفسیر مضامین اصلی به یکدیگر و نهایتاً ارائه یک تفسیر جامع‌تر از موضوع اهمیت اساسی دارد. قلمرو تحقیق حاضر آثار تولیدشده در حوزه امنیت اجتماعی در ایران است آثاری که تمرکز مطالعاتی خود را بر مفهوم‌سازی و تبیین امنیت اجتماعی در ایران قرار داده‌اند.

۳. روش تحقیق

تحقیق حاضر تلاشی جهت بسط مفهوم امنیت اجتماعی از طریق ترکیب نتایج و یافته‌های تولیدشده در حوزه امنیت اجتماعی در ایران است. با این توضیح از فراترکیب به عنوان متداول‌ترین روش برای سنتز نتایج مطالعات موردی از طریق گردآوری، مقایسه و ترجمه مطالعات به یکدیگر استفاده می‌شود (والش و دان، ۲۰۰۵، ۲۰۹). به عبارتی فراترکیب عبارت است از گردآوری گروهی از مطالعات، تجزیه یافته‌های آنها، کشف نکات اساسی در آنها، ترکیب و تبدیل آنها به یک جایگزین کلی‌تر را مورد نظر دارد. این روش نتایج مطالعات را به صورت یک مفهوم جدید بیان می‌کند. مفهوم و تفسیر پدیده آمده از فراترکیب به گونه‌ای ارائه می‌شود که همزمان پژوهش‌های اولیه در آن قابل جستجو می‌باشد. با این توضیح، بکارگیری روش فراترکیب در این پژوهش می‌توان، شناخت جامع‌تر و درک عمیق‌تری نسبت به مفهوم امنیت اجتماعی را انتظار داشت. داده‌ها در این رویکرد از طریق بررسی اسناد و مدارک علمی و مطالعه کتابخانه‌ای گردآوری می‌شود. اصل این است که تعداد مطالعات وارد شده به تحقیق با رویکرد فراترکیب باید به اندازه کافی زیاد باشد تا به محقق اجازه دهد تا پدیده مورد بررسی را تفسیر نماید و به اندازه‌ای کم باشد تا به محقق اجازه دهد تا از همه مطالعات برای پدیده مورد بررسی بهره‌جوید (اسچربرز و کراکز، ۱۹۹۷، ۳۱۱). مطالعات و پژوهش‌هایی که تحت عنوان امنیت اجتماعی انجام شده، برای ورود به فراترکیب انتخاب گردید. بنابه این امر تعداد مطالعات وارد شده به فراترکیب به اندازه کافی زیاد انتخاب شد تا بتوان پدیده مورد بررسی را تدقیق کرده و به تفسیری جامع‌تر از این

موضوع رهنمون شویم. براین اساس تلاش شد تا از همه منابع موجود و در دسترس استفاده شود تا از خطر از دست دادن داده‌های ارزشمند تا حد امکان بر حذر ماند. سپس با مرور طرح مسئله و نتایج مقالات و گزارشات و متون، آثاری که بطور دقیق نقاط تهدید و ارتقاء بخش امنیت اجتماعی ایران را مورد بررسی قرار داده‌اند، انتخاب و در تحلیل وارد شدند.

۴. یافته‌های تحقیق

امنیت اجتماعی مفهومی نوپدید است که نیازمند تدقیق نظری است تا داخل مرز مفهومی آن با سایر حوزه‌های امنیتی نیز بر پیچیدگی آن افزوده است. علاوه بر این وجوه ذهنی و عینی و ابعاد گوناگون و متنوع این مفهوم نیز توجیه کننده تفرق و پراکندگی مطالعات این حوزه است. با این وصف به منظور دستیابی به تفسیری جامع‌تر از مفهوم امنیت اجتماعی جامعه آماری پژوهش کتب، گزارش‌ها و مقالات علمی پژوهشی و ترویجی و پایان نامه‌ها در زمینه امنیت اجتماعی در ایران را دربرگرفت. با تمرکز بر چارچوب مفهومی، کلیدواژه‌های جستجوی منابع به امنیت اجتماعی، ناامنی اجتماعی، احساس امنیت، امنیت جامعه بنیاد و امنیت جامعه‌ای، محدود شد. با این توضیح که ۲۶۲ اثر اعم از کتاب، تحقیقات و پایان نامه‌ها و مقالات از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۶ که امنیت اجتماعی را در عنوان پژوهش خود داشتند و آنرا موضوع بحث و بررسی خود قرار داده بودند شناسایی شد. با این حال بواسطه عدم تدقیق نظری در مطالعات این حوزه موجب درهم ریختگی مرزهای مفهومی امنیت اجتماعی با سایر مفاهیم هم‌عرض همچون امنیت ملی، امنیت داخلی، امنیت فردی در تحقیقات و پژوهش‌های این حوزه شده است. از این رو مطالعه و مرور منابع به منظور انتخاب متون مناسب ضرورت یافت. با این وصف برای انتخاب متون مرتبط با امنیت اجتماعی که وجود یا ضعف آن ترجمان‌تأمین یا تهدید اساس جامعه‌بودگی و به عبارتی انسجام و بقاء جامعه است، منابع گزینش و مورد مطالعه قرار گرفت. در این مرحله بخش عمده‌ای از متون جمع‌آوری شده (۱۲۱ اثر) به عنوان متن نامرتبط شناسایی و تعداد ۱۴۱ اثر انتخاب و در تحلیل قرار گرفت. توزیع متون برگزیده بر حسب ماهیت و نوع اثر در حوزه امنیت اجتماعی به شرح زیر در جدول شماره (۱)، می‌باشد؛

جدول شماره ۱. توزیع متون در حوزه امنیت اجتماعی

درصد	فراوانی	نوع اثر انتخاب شده
۱۰.۶۳	۱۵	کتاب
۸۳.۶۸	۱۱۸	مقالات و گزارش‌های پژوهش
۵.۶۷	۸	پایان نامه و رساله
۱۰۰	۱۴۱	جمع

۵. استخراج نتایج

پژوهش‌های انجام شده در این زمینه شکل پراکنده‌ای داشته داشتند، از این رو تحقیقات انتخاب شده به دقت خوانده و دوباره خواند شد تا مفاهیم کلیدی آن‌ها شناسایی شود. در این مرحله متون در هشت بخش با عناوین؛ احساس امنیت اجتماعی، ارزش‌های اسلامی، نیروی انتظامی، فضای شهری، نهاد خانواده، امنیت اجتماعی زنان، رسانه‌های جمعی و هویت، طبقه‌بندی شدند (جدول شماره ۲).

جدول ۲. طبقه‌بندی مطالعات امنیت اجتماعی

ابعاد	منابع
احساس امنیت اجتماعی	یاوری و ریگی (۱۳۹۶)، قاسمی و همکاران (۱۳۹۱)، احمدی و کلدی (۱۳۹۲)، هزار جریبی و فعلی (۱۳۹۵)، دسترنج (۱۳۹۴)، بنی فاطمه و سلیمی (۱۳۹۰)، عابدینی و نظری (۱۳۹۳)، ایمان و همکاران (۱۳۸۹)، هزار جریبی (۱۳۹۰)، محمدی و همکاران (۱۳۹۵)، زارع شاه آبادی و ترکان (۱۳۹۰)، کامران و عبادتی نظرلو (۱۳۸۹)، ابراهیم پور و علمی (۱۳۹۴)، علمی و رضازاده (۱۳۹۳)، حسونند و حسونند (۱۳۹۰)، پیلتن مصلی نژاد (۱۳۹۳)، مختاری و همکاران (۱۳۹۱)، هزار جریبی و همکاران (۱۳۹۳)، هاشمیان فر و کشاورز (۱۳۹۱)، رستگار خالد و بحری پور (۱۳۹۲)، حسین زاده (۱۳۸۷)، زاهدی اصل و طارزازی (۱۳۹۲)، مجدلی و همکاران (۱۳۹۴)، ذوالفقاری و بحری پور (۱۳۸۹)، منصور (۱۳۹۲) خداوردی (۱۳۹۱)، حاجیان (۱۳۸۴)، آقایی (۱۳۸۷)، افشار (۱۳۸۵)، اباخانی (۱۳۸۸)، خادمی (۱۳۸۷)، طاهری (۱۳۸۸)، بیات (۱۳۸۸)، رجیبی پور (۱۳۸۴).
ارزش‌های اسلامی و امنیت اجتماعی	افتخاری (۱۳۹۲)، افتخاری (۱۳۹۵)، آگاه (۱۳۸۷)، مختاری و همکاران (۱۳۹۳)، مرادی (۱۳۹۵)، مرادی پردنجانی و صادقی ده چشمه ای (۱۳۹۵)، قربان زاده و همکاران (۱۳۹۱)، ترابی و گودرزی (۱۳۸۳)، افتخاری (۱۳۹۱)، تسخیری (۱۳۸۷)، کاظمی سهلوانی (۱۳۹۲)، همایون مصباح (۱۳۹۱)، رئیسی‌وانانی و بهروزی‌لک (۱۳۹۶)، آغاسی و همکاران (۱۳۸۷)، تجری و انصاری (۱۳۹۳)، سلطانی رنانی (۱۳۹۳) و اتقی (۱۳۸۱)، عصاریان نژاد (۱۳۸۷)، ترابی و گودرزی (۱۳۸۲)، منصور نژاد (۱۳۸۲)، کاظمی (۱۳۸۶).
نیروی انتظامی و امنیت اجتماعی	نصری (۱۳۹۲)، بنی اسد (۱۳۹۲)، مرادی پردنجانی و مطلبی (۱۳۹۳)، رودانی (۱۳۹۰)، شعبانی (۱۳۸۹)، نایب پور و همکاران (۱۳۹۳)، تاج‌بخش (۱۳۸۷)، ساعد (۱۳۸۶)،

کریمانی (۱۳۸۹)، خاک پور (۱۳۹۱)، بیگی و حیدرنژاد (۱۳۹۴)، ترابی و عرفانی نظری (۱۳۹۰)، تشکری (۱۳۹۰)، حیدری (۱۳۸۷)، حقیقی (۱۳۸۶)، دانایی (۱۳۹۴)، جزینی (۱۳۹۴)، خطیبی (۱۳۸۷)، علیوردی نیا (۱۳۸۶).	
ملکیان و همکاران (۱۳۹۵)، ثواقب و معظمی گودرزی (۱۳۹۴)، بزی و همکاران (۱۳۹۱)، بردی و همکاران (۱۳۹۴)، داداش پور و همکاران (۱۳۹۳)، پور معلم و جعفری نسب (۱۳۹۲)، نویدنیا و ساروخانی، باقر (۱۳۸۵)، فتیحی، حمید و ستاکه، فرزانه (۱۳۸۷)، مریم زارع و اصغر محمدی (۱۳۹۵)، توسلی (۱۳۸۳)، ویسی (۱۳۹۵)، سیادت و پیرعلی (۱۳۹۳)، عزیزی و استیری (۱۳۹۵)، رضوانی و کوچکی (۱۳۹۶)، شربتبی و عموزاد مهدیرجی (۱۳۹۵)، اصغری و همکاران (۱۳۹۴)، خداداد و همکاران (۱۳۹۶)، رضوی و همکاران (۱۳۹۴)، نصیری، و اعظمی (۱۳۸۵)، پیروزی و ذاکر حقیقی (۱۳۹۵)، سفیری (۱۳۸۷)، درویشی و آزادخانی (۱۳۹۵)، گنجی (۱۳۸۲)، حاجی علی اکبری (۱۳۹۲)، شریعتی (۱۳۸۴)، حسینی (۱۳۸۷)، صالحی (۱۳۸۷)، کارگر و سرور (۱۳۹۰)، شرقی (۱۳۸۴).	فضای شهری و امنیت اجتماعی
سید یونس محمدی و همکاران (۱۳۹۵)، سودابه هاشمی و همکاران (۱۳۹۵)، سید مهدی احمدی موسوی و همکاران (۱۳۹۴)، زمانی، علی اکبر (۱۳۸۶)، امیرحسین محمدپناه و حمیدرضا شیرزاد (۱۳۹۳).	خانواده و امنیت اجتماعی
کلدی و سلحشوری (۱۳۹۲)، کلدی و کمانی (۱۳۹۳)، عبداللهی (۱۳۹۰)، علیزاده اقدم و همکاران (۱۳۹۵)، میرزا حسینی (۱۳۸۸)، نیازی و همکاران (۱۳۹۰)، فولادی و همکاران (۱۳۸۸)، انصاری و غلامنیارمی (۱۳۹۵)، حسن زاده و همکاران (۱۳۹۴)، احمدی و کلدی (۱۳۹۱)، جهانگیری و مساوات (۱۳۹۲)، نیازی و فرشادفر (۱۳۹۳)، باقری و نوروزی (۱۳۹۳)، خراسانی و اسمعیلی (۱۳۸۹)، حاتمی و همکاران (۱۳۹۴)، رضایی راد و محمدپژوه (۱۳۹۵)، الماسی (۱۳۹۵)، حاجی زاده میمنندی و ترکی (۱۳۹۳)، آزاده و همکاران (۱۳۹۵)، دانش و همکاران (۱۳۹۴)، موحد و همت (۱۳۹۲)، افشار (۱۳۸۵).	امنیت اجتماعی زنان
مجردی (۱۳۹۱)، شکر بیگی و همکاران (۱۳۹۰)، دهقانی و همکاران (۱۳۹۲)، قاسمی (۱۳۸۶)، حیاتی و محصل (۱۳۹۲)، اکبری و همکاران (۱۳۹۵)، جهانبین (۱۳۸۲)، جان پرور (۱۳۹۰)، روان (۱۳۸۹)، حاجی زاده میمنندی و ترکی (۱۳۹۲)، کتابی و همکاران (۱۳۸۶)، خواجه نوری و کاوه (۱۳۹۲)، رحیمی (۱۳۸۷)، رستگار خاللد و محمدیان (۱۳۹۲)، آقایی (۱۳۸۶)، امیری (۱۳۸۲).	رسانه های جمعی و امنیت اجتماعی
میرسندهی (۱۳۹۲)، نویدنیا (۱۳۸۵)، حاجیانی (۱۳۹۱)، حسین زاده، نبوی و حسینی (۱۳۸۷)، فرشادفر (۱۳۹۰)، رجبلو و همکاران (۱۳۹۴)، مستوفی (۱۳۹۲)، رجبی و حمیدی پور (۱۳۹۷)	هویت و امنیت اجتماعی

۶. تحلیل داده‌ها و شناسایی مضامین اصلی

به منظور تحلیل داده‌ها و شناسایی مضامین اصلی، ابتدا متغیرهای مستقل شناسایی و دسته‌بندی شده، سپس مقایسه تحلیلی از تشابهات و تفاوتها در متون صورت گرفت. پرتکرار شدن مفاهیم در متن، مبنای شناسایی تم‌های اصلی قرار گرفت. با این توضیح که بعد از انتخاب و دسته بندی مطالعات امنیت اجتماعی بر جزئیات هر یک - اعم از متغیرهای نامن کننده و امنیت بخش، متغیرهای امنیت اجتماعی و ناامنی، کارگزاران امنیت بخشی، سطوح مواجهه با ناامنی و ایجاد امنیت - از مطالعات انتخاب شده تمرکز شد. با توجه به

هدف پژوهش مبنی بر ارائه تفسیری جامع از مفهوم امنیت اجتماعی در جامعه ایران، لاجرم سطح ساختار شکنی وسیع‌تری مورد استفاده قرار گرفت؛ با این توضیح که نخست تمام متغیرها استخراج و در ۸ حوزه جایابی شد سپس به صورت جداگانه تجزیه و تحلیل شدند. با توجه به ضرورت بررسی ارتباط مطالعات با یکدیگر همچنین ترجمه مطالعات به یکدیگر، تمامی متغیرها در مطالعات و پژوهشهای انجام شده، در قالب مولفه‌های؛ امنیت‌بخش/ ایجابی، امنیت زد/ سلبی، متغیرهای عام/ خاص در تحقیقات، جایابی شدند. مولفه‌های مذکور محوری برای تجزیه و تحلیل و مبنایی برای ترجمه و نهایتاً تدوین الگوی فراگیر شد. متغیر خاص، متغیرهایی هستند که در حوزه تخصصی هر یک از ۸ حوزه برشمرده، ویژه همان حوزه بوده و دقیقاً به زمینه مطالعات تخصصی در همان حوزه ارتباط دارند و منظور از متغیر عام، متغیرهایی هستند که به صورت مشترک در تمامی حوزه‌های مطالعات امنیت اجتماعی می‌توان آنها را سراغ گرفت و وجه عامی دارند. در ذیل وجه‌ایجابی آن دسته از متغیرهایی قرار دارند که در نقش عامل مثبت تعریف شده و در ایجاد امنیت اجتماعی نقش مثبتی ایفا می‌کنند و منظور از متغیرهای سلبی، مجموعه عواملی هستند که مانع و مخل امنیت اجتماعی بوده و به میزانی که افزایش یابند ناامنی افزایش می‌یابد. مطالعاتی که تا اندازه‌ای به یکدیگر شبیه بوده ولی حدودی تناقض در آنها دیده شده بر مبنای متغیرهای عام و خاص به یکدیگر نزدیک و ترجمه شدند. با این توضیح در ادامه به تجزیه و تحلیل مطالعات امنیت اجتماعی ایران در هشت حوزه پرداخته می‌شود.

۱.۶ احساس امنیت اجتماعی

احساس امنیت به معنای احساس آزادی از ترس، یا احساس ایمنی تعریف شده است که به عنوان یکی از دو پایه مفهومی امنیت است (ماندل، ۱۳۸۷: ۴۲-۳۸). احساس امنیت نیز همچون امنیت می‌تواند متعلق به افراد، جوامع، دولت‌ها و حتی جامعه جهانی باشد و ابعاد گوناگونی مختلفی همچون نظامی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی داشته باشد، اما چون مفهومی روان‌شناختی است - عمدتاً در سطح فردی مطالعه و سنجش می‌شود. در بسیاری از مطالعات این حوزه احساس امنیت اجتماعی به عنوان متغیر وابسته تعریف شده و میزان تاثیر پذیری آن از علل محیطی مورد سنجش قرار می‌گیرد.

جدول شماره ۳. توزیع متون حوزه احساس امنیت اجتماعی

ماهیت و نوع اثر مطالعه شده	فراوانی	درصد
کتاب	۳	۵.۱۲
مقاله و گزارش‌های پژوهش	۱۶	۶۶.۶۶
پایان نامه و رساله	۵	۸۳.۲۰
جمع	۲۴	۱۰۰

در تحقیقات این حوزه تعاریف گوناگونی از احساس امنیت اجتماعی ارائه شده است از جمله؛ احساس امنیت اجتماعی به معنای فراغت همگانی از تهدیدی که رفتار غیرقانونی یک فرد، یک سازمان و یا دولت ممکن است در تمامی یا در بخشی از جامعه پدید آورد (یاوری و ریگی، ۱۳۹۶)، احساس امنیت اجتماعی به معنای نبود هراس و بیم نسبت به حقوق و آزادی‌های مشروع (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۱)، احساس امنیت اجتماعی به مثابه رضایت از زندگی و نارضایتی شدیدی که می‌تواند به حرکت‌های رادیکال و انقلابی منجر شود، احساس امنیت به معنای فقدان هراس از مورد حمله قرار گرفتن ارزش‌های انسانی و نبود هراس و بیم نسبت به حقوق و آزادی‌های مشروع (بنی فاطمه و سلیمی، ۱۳۹۰، هزار جریبی، فعلی، ۱۳۹۵ و هاشمیان‌فر و کشاورز، ۱۳۹۱)، احساس امنیت اجتماعی به معنای برخورداری انسان‌ها از آرامش آنچنان که در روابط تعاملی خود با دیگران با کمترین اصطحاک را داشته و توانایی برطرف کردن تنش‌ها را دارند (زارع و همکاران، ۱۳۹۵)، احساس امنیت اجتماعی به معنای فقدان نگرانی نسبت به امور اساسی زندگی (پیلتن و مصلی نژاد، ۱۳۹۳)، احساس امنیت اجتماعی به معنای مجموعه شرایط و وضعیتی است که موجب ثبات و آرامش خاطر در جامعه می‌گردد و شرایط رسیدگی به امور زندگی با کیفیت بهتری را ایجاد می‌کند (حسنوند، ۱۳۹۰). با این توضیح در جدول زیر مولفه‌های ناامنی اجتماعی که مبنایی برای تبیین تاامنی اجتماعی در ایران بوده‌اند در سه سطح اقتصادی، اجتماعی و روانشناختی خلاصه و نمایش داده شده است.

جدول شماره ۴. مولفه‌های ناامنی اجتماعی / سلبی

رویکرد سلبی	نامنی شغلی سطح پایین بهداشت و ابراز نگرانی از حوادث طبیعی و بیماریها احساس محرومیت نسبی	اقتصادی	سطح کلان	احساس امنیت
رویکرد سلبی	جرم و دزدی رفتارهای خشونت آمیز رفتارهای ضد اجتماعی دزدیده شدن اموال خود یا خانواده بروز انحرافات و ناهنجاریها	اجتماعی		
رویکرد سلبی	احساس گم گشتگی، اضطراب و اندوه فقدان اعتماد رفتار ضد اجتماعی، خودکشی خشونت و مشکلات اجتماعی اختلالات و ناپسامانیهای روانی و اجتماعی	روانشناختی	سطح خرد	

به لحاظ ارتباط حوزه‌ای، مهمترین متغیرهای تاثیرگذار از حوزه‌های؛ پلیس و فضای شهر و طراحی محیطی استخراج شده است. در تحقیقات این حوزه بیش از این که بر مولفه‌های امنیت بخش و ارتقاء دهنده احساس امنیت اجتماعی اشاره شود مولفه‌های ناامن کننده و سلبی برجسته شده‌اند.

۲.۶ امنیت اجتماعی با ابتدای بر ارزش‌های اسلامی

بخش عمده از مطالعات امنیت اجتماعی ایران با رویکرد دینی تدوین شده و ارزشهای دینی را مبنای تعریف این مفهوم قرار داده‌اند. تحقیقات این حوزه با وام گیری از مفهوم مرکزی هویت در مباحث امنیت اجتماعی، و جانشینی آن با دین و ارزشهای دینی، مبانی اندیشگی تحقیقات خود را فراهم آورده‌اند.

جدول شماره ۵. توزیع متون اسلام و امنیت اجتماعی

ماهیت و نوع اثر مطالعه شده	فراوانی	درصد
کتاب	۶	۳۰
مقاله و گزارش‌های پژوهش	۱۴	۷۰
جمع	۲۰	۱۰۰

در مطالعات این حوزه امنیت اجتماعی به مثابه؛ حفظ ارزش‌های اجتماعی (مرادی و صادقی، ۱۳۹۵)، حراست از ارزش‌های جمعی انسان در زندگی اجتماعی (قربان‌زاده و همکاران، ۱۳۹۱)، فارغ بودن از تهدیداتی که متوجه عناصر ارزشی جامعه است (محبوبی‌منش، ۱۳۸۱)، امنیت اجتماعی به مثابه امنیت هویت جامعه با مؤلفه‌های هنجاری و ارزشی (افتخاری، ۱۳۹۱)، تعریف شده است. تحقیقات این حوزه با استخراج ارزشها از متون و نصوص دینی و تعریف ارزش‌ها به عنوان اجزاء حیاتی تشکیل‌دهنده منظومه هویتی فرد و اجتماع، رابطه ارزشها و باورهای مستخرج از متون دینی را با مقوله امنیت اجتماعی پیوند زده و آنرا در ابعاد گوناگون از جمله رابطه‌ای ارزش‌ها با احساس امنیت اجتماعی افراد یا تغییر ارزش‌ها بر احساس امنیت اجتماعی را مورد بررسی قرار داده‌اند. در ذیل این عنوان کلی موضوعاتی همچون؛ نقش اسلام در حمایت و تقویت امنیت اجتماعی، تبیین شاخص‌های تاثیرگذار بر امنیت اجتماعی در جامعه دینی، ارکان مدیریتی نظم و امنیت در جامعه اسلامی و تأمین‌کننده امنیت اجتماعی، بررسی الگوهای تربیتی و امنیت اجتماعی، بررسی منشا امنیت اجتماعی در آیات قرآن کریم و تثبیت امنیت اجتماعی در پرتو پابندی به احکام دینی بویژه حجاب اسلامی، مورد بررسی قرار گرفته است. دیگر محورهای اساسی تحقیقات این حوزه عبارتند از:

- تحقیقات این حوزه با رویکرد ذهنی به امنیت اجتماعی، وجه آرامش درونی افراد را مترادف امنیت اجتماعی قرار داده‌اند، از جمله: آرامش خاطر انسان (مردانی و همکاران، ۱۳۹۱) / احساس آرامش، سکون قلبی و فراغت از ترس و هراس و اضطراب (واثقی، ۱۳۸۰) / عدم اضطراب و تشویش از خطر (نصیری، ۱۳۸۱) / برقراری امنیت و آرامش درونی خود و اجتماع (سلطانی، ۱۳۹۳) / رهایی از اضطراب و تعقیب ایمنی (خلیلی، ۱۳۸۱).

- بخشی از تحقیقات امنیت اجتماعی را با ارجاع به احکام خاص دینی تعریف می‌کنند: ناامنی مترادف نبود بازدارنده‌های معنوی، بیگانگی و عدم وابستگی به یک مبدا (تسخیری، ۱۳۸۷) / طاغوت‌ها و فاسقان عامل تهدید امنیت بشر / بی‌ایمانی و الحاد علل اصلی طغیان / حفظ امنیت اجتماعی و آرامش روانی و ام‌دار حجاب (تجری و انصاری، ۱۳۹۳) / تحقق امنیت اجتماعی در پرتو حجاب بانوان (کاظمی سهلوانی، ۱۳۹۲).

- مطالعات این حوزه با بازتعریف هویت در ذیل ارزش‌های دینی این گونه استدلال می‌کنند که امنیت اجتماعی بر شالوده ارزش‌ها و منظومه ارزشی مورد وثوق اجتماع بنا شده و لاجرم بحران و اختلال در هویت، زمینه‌ساز بحران در امنیت اجتماعی و به مخاطره افتادن و زوال آن می‌گردد.

ارزشها و باورهای امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی، بیشتر از این که معطوف به اجتماع و هویت اجتماعی باشد، معطوف به باورها مذهبی و اسلامی است؛ به عبارت دیگر باورهای و ارزش‌های استخراج شده از متون دینی و نه از جامعه.

۳.۶ امنیت اجتماعی با رویکرد انتظامی

مطالعات امنیت اجتماعی با رویکرد نیروی انتظامی، با وجهی حاکمیتی تعریف شده است، با این توضیح محور اصلی مطالعات امنیت اجتماعی-انتظامی، «طرح ارتقاء امنیت اجتماعی» است که مترادف؛ کاهش فعالیت‌های مجرمانه، مبارزه با قاچاق کالا، مبارزه با توزیع‌کنندگان مشروبات الکلی، مبارزه با بدحجابی، جرم و جنایت، پاک‌سازی منطقه از معتادان، اراذل و اوباش، برقراری گشت‌های پیاده و سواره (رودانی و دیگران، ۱۳۹۰ و بنی اسد، ۱۳۹۲)، معرفی شده است.

جدول شماره ۶. متون حوزه نیروی انتظامی و امنیت اجتماعی

ماهیت و نوع اثر مطالعه شده	فراوانی	درصد
کتاب	۱	۲۷.۵
مقاله و گزارش‌های پژوهش	۱۸	۷۳.۹۴
جمع	۱۹	۱۰۰

تعریف امنیت اجتماعی در این مطالعات با کنشگری بی‌چون چرای قدرت انتظامی، با وجهی کاملاً دولت محور شناسایی می‌شود (بنی اسد، ۱۳۹۲). در این مطالعات، امنیت اجتماعی مترادف با نظم و امنیت عمومی بوده و آن بخش از اقدامات دولت است که در راستای ارتقا و تأمین امنیت اجتماعی عمومی - صورت می‌گیرد (کریمانی، ۱۳۸۹). جامعه امن نیز جامعه‌ای است که جرم و جنایت در آن کمترین آمار ممکن را دارد (رودانی و دیگران، ۱۳۹۰) امنیت اجتماعی در این تعاریف به معنای جلوگیری از قانون‌شکنی، برقراری نظم در جامعه و جلوگیری از انحرافات اجتماعی (تراپسی، عرافسی نظری، ۱۳۹۰)،

به کار می‌رود. امنیت اجتماعی در معنای سلبی به عنوان عدم وجود تهدیدات، فقدان جرایم و تخلفات (طباطبایی مومنی، ۱۳۷۰)، پیشگیری از جرم (ساعد، ۱۳۸۶) و مصونیت جان، مال و ناموس مردم از هرگونه تعرض و گزند (قربان حسینی، ۱۳۷۶) تعریف شده است. در این تحقیقات هرگونه مقابله با ناامنی اجتماعی با کارگزاری نیروی انتظامی و پلیس معنا شده لاجرم داشتن سازمان پلیسی قوی عامل تحقق امنیت تعریف شده است (خاک پور، ۱۳۹۱). از دیگر محورهای شناسایی شده، که وجه مشترک پژوهش‌های این حوزه است می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- غلبه رویکرد سلبی امنیت اجتماعی: فقدان تهدید و ناامنی به مثابه امنیت تعریف شده است.
- ناامنی اجتماعی با جرم و بزه در جامعه مترادف شمرده شده است.
- کارگزار اصلی تامین امنیت اجتماعی، نیروی انتظامی است و اگر در جایی سخن از مشارکت مردم و جامعه به میان آمده، منظور همکاری جامعه در اجرای «طرح امنیت اجتماعی» است.

۴.۶ امنیت اجتماعی در شهر

امروزه با گسترش روزافزون شهرنشینی و توسعه کلان شهرها، صنعتی شدن، تراکم جمعیت، فشار ترافیک، و بروز مسائلی همچون؛ برهم خوردن توازن جمعیتی، افزایش نابرابری‌ها در مناطق مختلف شهری، گسترش دامنه نابرابریهای اقتصادی و اجتماعی در میان طبقات گوناگون، از میان رفتن حس همسایگی و کاهش روابط خویشاوندی، کاهش اعتماد اجتماعی، مهاجرت و حاشیه‌نشینی، ناامنی و آسیب‌های اجتماعی در شهرها بیشتر مورد توجه قرار گرفته است (صالحی مرزيجرانی، ۱۳۸۴). بنابه تحقیقات این حوزه امنیت ارتباط مستقیمی با فضا و بافت شهری دارد فضای شهری مناسب تا حد زیادی تأمین کننده امنیت و فضای نامناسب، از بین برنده آن و زمینه ساز انواع آسیب‌ها و معضلات اجتماعی است. از مؤلفه‌های مهم امنیت و سالم بودن محیط شهری و ساختن یک جامعه سالم، جرائم و آلودگی‌های محیطی در شهر است. تحقیقاتی بسیاری بر رابطه عوامل محیط در وقوع انواع جرم (رحمتی، ۱۳۹۰)، یا تراکم جمعیت امنیت شهری پایین و میزان جرائم (سعدی نژاد و عظیمی، ۱۳۹۰)، تاکید دارند.

جدول شماره ۷. متون فضای شهری - امنیت اجتماعی

ماهیت و نوع اثر مطالعه شده	فراوانی	درصد
کتاب	۴	۷۶.۱۱
مقاله و گزارش‌های پژوهش	۲۹	۲۹.۸۵
پایان نامه و رساله	۱	۹۴.۲
جمع	۳۴	۱۰۰

مطالعات این حوزه مسائلی همچون؛ تبیین وضعیت امنیت اجتماعی در مناطق حاشیه‌نشین شهری، بررسی حاشیه‌نشینی بر امنیت اجتماعی، بررسی جنبه‌های کیفی و کمی امنیت اجتماعی از لحاظ کالبدی و اجتماعی در فضاهای شهری، بررسی تاثیر ساختار محله‌ها بر امنیت اجتماعی، سنجش وضعیت امنیت در کالبد و محیط، را مورد بررسی قرار داده‌اند. مجموع متغیرهای پژوهش‌های امنیت اجتماعی در فضاهای شهری بر دو بعد عینی و ذهنی تقسیم می‌شود. بعد عینی امنیت با آمار وقوع جرم و جنایت بیان می‌شود. ابعاد ذهنی و روانی امنیت، به رهایی از ترس و فقدان تهدید به حقوق انسانی تعبیر شده که با عنوان احساس امنیت از آن یاد می‌شود (سردره و عادل، ۱۳۸۹، علی آبادی، ۱۳۸۵، رحیم بردی و همکاران، ۱۳۹۴). در وجه عینی می‌توان به تامین حقوق و رفاه اجتماعی جامعه (بزی و همکاران، ۱۳۹۱)، گرایش به انحرافات اجتماعی (مصرف سیگار، مصرف مواد مخدر و...) در محلات حاشیه‌نشین (ملکیان و همکاران، ۱۳۹۵)، نقش نیروی انتظامی و عملکرد قانون (سیادت و پیرعلی، ۱۳۹۳)، صنعتی شدن، تراکم جمعیت، فشار ترافیک، از میان رفتن حس همسایگی و کاهش روابط خویشاوندی، کاهش اعتماد اجتماعی، مهاجرت و حاشیه نشینی (صالحی مرزيجرانی، ۱۳۸۴)، رفاه اجتماعی و اقتصادی و فقر و حاشیه نشینی (عزیزی و استیری، ۱۳۹۵)، پیش‌گیری از وقوع، حضور پلیس و دستگیری سارقان، پیچیدگی و تنوع جرم (سفیری، ۱۳۸۷)، برهم خوردن توازن جمعیتی، رشد بی‌سابقه شهرنشینی و افزایش نابرابریها در مناطق مختلف شهری (درویشی و آزادخانی، ۱۳۹۵)، تراکم ساختمان‌های کم‌دوام و بی‌دوام در محدوده‌های فرسوده، بافت‌های فرسوده، تراکم دهک‌های پایین درآمدی (حاجی‌علی‌اکبری، ۱۳۹۲) اشاره کرد. در وجه ذهنی آن می‌توان به آرامش و آسودگی خاطری که هر جامعه موظف است برای اعضای خود ایجاد می‌کند (سروستانی، ۱۳۸۴)، احساس محرومیت نسبی و سرمایه اجتماعی (سیادت و پیرعلی، ۱۳۹۳)، هراس و بیم جامعه نسبت به حقوق و آزادی‌های مشروع خود (بیات، ۱۳۸۰) ترس از تهدید حقوق و آزادیهای مشروع (بهیان و فیروزآبادی، ۱۳۹۲)، اشاره کرد. در

تعریف مولفه‌های عام امنیت بخش دو مفهوم تامین اجتماعی و امنیت بخشی نیروی انتظامی مورد توجه و اشاره محققان این حوزه بوده است؛

- امنیت بخشی پلیسی: در این حوزه مطالعاتی نیز غالباً امنیت اجتماعی با رویکرد دولت محور و کارگزاری نیروی پلیس تعبیر و مترادف می‌شود و اقدامات مطلوب و رضایت بخش پلیس، برخورد قاطع با جرائم و ناهنجاری‌ها، گشت‌های منظم پیاده و سواره پلیس، حضور به موقع و سریع فوریت‌های پلیس، ارتقای سطح ایمنی حمل و نقل، گسترش مراکز اطلاع‌رسانی، نظارت اجتماعی، سرعت عمل در شناسایی سارقین و مزاحمین، مورد تاکید قرار می‌گیرد.

۵.۶ امنیت اجتماعی و خانواده

مطالعات این حوزه بر این نکته تاکید دارند که نهاد خانواده تعیین‌کننده‌ای در قوام شاخص‌های امنیت اجتماعی به ویژه عناصر هویت اجتماعی دارد. کارکرد هویت بخش خانواده و نقش پیشگیری‌کننده آن در ارتقای امنیت اجتماعی محور مشترک غالب این پژوهش‌ها است (ربیعی، ۱۳۸۳، ۲۸۷). خانواده‌هایی که کارکرد نامطلوبی دارند و والدین آنها دچار فشارهای روانی بیشتری هستند، فرزندان با مشکلات بیشتری در زندگی فردی و اجتماعی روبه‌رو می‌شوند و احتمال گرایش این فرزندان به انواع آسیب‌های اجتماعی بسیار بیشتر از همتایان عادی آنهاست.

جدول شماره ۸. توزیع متون برگزیده حوزه خانواده و امنیت اجتماعی

ماهیت و نوع اثر مطالعه شده	فراوانی	درصد
مقاله و گزارش‌های پژوهش	۵	۱۰۰
جمع	۵	۱۰۰

در مطالعات این حوزه امنیت اجتماعی ناظر بر تدارک سلامت افراد جامعه در مقابل اقدامات خشونت‌آمیز و رفع دغدغه‌های ذهنی (احساس عدم امنیت) شهروندان است (فرجاد، ۱۳۷۷، ۲۱۰). تأمین و ارتقای امنیت اجتماعی، ترجمان پاسداری از شاخص‌های هویت اجتماعی در بستر نهادهای اجتماعی به ویژه خانواده است (محمدپناه و شیرزاد، ۱۳۹۳). نکته آن که در فرایند هویت‌یابی، احساس تعلق و عاطفه گروهی، یکی از مؤلفه‌های بارز در این زمینه است. لذا هویت و امنیت اجتماعی از تراکم چنین عواطف و علقه‌هایی،

پدیدار شده و از قوام بیشتری برخوردار می‌گردد. تحقیقات این حوزه پیدایش انواع جرایم ارتكابی نوجوانان را معلول ترکیبی از عواملی درهم ریختن و از هم پاشیدگی خانواده‌ها، سست شدن پایه‌ها و مبانی مذهبی و اخلاقی و... می‌دانند (رئیس، ۱۳۸۴، ۹۹). بطور کلی مطالعات این حوزه متغیرهایی همچون؛ طلاق، از هم پاشیدگی خانواده‌ها، انحرافات جنسی که در ذیل آسیب‌های اجتماعی جایابی می‌شوند را به عنوان مولفه‌هایی نامنی اجتماعی تلقی کرده‌اند. در این تحقیقات نقش نهادهای اجتماعی و خانواده در پیشگیری از تهدیدات و آسیب‌پذیری‌های هویت برجسته شده و نامنی اجتماعی به مثابه زمینه ساز جرم و بزهکاری تعریف شده است.

۶.۶ امنیت اجتماعی زنان

ترس از وقوع جرم در زنان بنابه دلایلی همچون توان جسمی زنان، تجارب اولیه زندگی، وظایف مادری، ترس از دنیای بیرون و ترس معقول آنها مورد توجه ویژه مطالعات این حوزه قرار گرفته است.

جدول شماره ۹. توزیع متون امنیت اجتماعی زنان

ماهیت و نوع اثر مطالعه شده	فراوانی	درصد
مقاله و گزارش‌های پژوهش	۲۱	۴۵.۹۵
پایان نامه و رساله	۱	۵۴.۰۴
جمع	۲۲	۱۰۰

در مطالعات این حوزه آرامش خاطر ذهنی و روانی زنان در مورد اینکه در زندگی روزمره خود چقدر در برابر خطرات احتمالی و مزاحمت دیگر افراد جامعه مصونیت دارند بررسی شده است. با این توضیح که این احساس ناشی از تجربه‌های مستقیم و غیرمستقیم است که افراد از شرایط و اوضاع محیط پیرامونی دریافت می‌کنند. احساس امنیت اجتماعی، هرگونه نگرانی از تهدید، ترس هنگام تنهایی در خیابان، ترس از حضور در خیابان به ویژه در شب، عدم اعتماد به غریبه‌ها و غیره را شامل می‌شود (نوروزی و فولادی، ۱۳۸۸: ۱۴۹). در تحقیقات این حوزه مجموعه مولفه‌های برشمرده وجه سلبی دارد؛

- فضای شهری - رابطه بین احساس امنیت اجتماعی زنان و فضاهای عمومی شهر: کیفیت روشنایی در فضای عمومی، امنیت فضاهای عمومی مبلمان شهری،

فضاهای بی دفاع، محلات ناامن، فشردگی و فرسودگی بافت، متغیرهای پرتکرار در تبیین ناامنی ذکر شده‌اند (مظلوم خراسانی و اسمعیلی، ۱۳۸۹)؛

- رویکرد دولت‌محور: رویکرد غالب این تحقیقات برقراری امنیت اجتماعی توسط نیروی انتظامی است. در واقع عملکرد پلیس به عنوان کنترل بیرونی و جلوگیری از جرائم اجتماعی حائز اهمیت است. در وجه ذهنی نیز نگرش به عملکرد پلیس به عنوان نماینده دولت می‌تواند در احساس امنیت روانی افراد به ویژه زنان تاثیر بگذارد (افتخاری، ۱۳۸۱: ۳۸).

- در سطح اجتماع: هرج و مرج و نابسامانی در اجتماع، انحرافات و ناهنجاری‌های اجتماعی، گسترش جرم و جنایت، بحران معنا، بحران هویت، بی‌اعتمادی، از جمله متغیرهای مورد استفاده در این مطالعات هستند؛

- در سطح فردی؛ ترس و نگرانی زنان در محیط اجتماعی، ترس خاص آنان از حمله به قصد عمل جنسی یا خشونت در درون فضاهای شهری، مورد تأکید است (منصوره اعظم و همکاران، ۱۳۹۵).

- خشونت خانگی؛ احساس آرامش در مقابل احتمال آزار و اذیت در خانواده و میزان اختلاف خانوادگی یا استفاده از تنبیه بدنی و پرخاشگری.

- در سطح تهدیدات و دغدغه‌های اقتصادی زنان میتوان به مولفه‌هایی همچون سرقت و از دست دادن شغل اشاره کرد.

متغیرهای تبیین کننده احساس امنیت اجتماعی زنان از جمله؛ خشونت خانگی، ترس از آزار و اذیت در محیط خارج از خانه، نقش رسانه‌ها در ایجاد احساس امنیت و عملکرد نیروی انتظامی، همگی دلالت بر وجه ابژه‌گی زنان در حوزه امنیت اجتماعی دارد.

۷.۶ رسانه‌های جمعی و امنیت اجتماعی

امنیت نیز مثل هر مقوله ذهنی و اجتماعی دیگر در جهان دستخوش تغییر و دچار دگرگونی شده است. عوامل "امنیت‌زا" و "امنیت‌زدا" نیز در دنیایی اطلاعات و ارتباطات امروز، متفاوت از گذشته است (حیاتی و محصل، ۱۳۹۲). در مطالعات این حوزه بر نقش دوگانه رسانه در حوزه امنیت اجتماعی؛ ساز و کار دو وجهی «امنیت برانداز» و «امنیت گستر» تأکید شده است. رسانه‌ها می‌توانند چهره‌ای مشوش و مخدوش از جرم، مجرم و جنایت،

بزهکاری، واکنش اجتماعی، امنیت اجتماعی به نمایش گذارند (جهان بین، ۱۳۸۲: ۹۴). بی‌مکانی، فرازمانی، قابل دسترس بودن به طور همزمان از بارزترین ویژگی‌های این جهان مجازی هستند (عاملی، ۱۳۸۲: ۲۷). تحقیقات این حوزه نقش رسانه‌ها در ناامنی اجتماعی را برمبنای رشد لگام‌گسیخته و گسترش اینترنت و شبکه‌های اجتماعی توضیح می‌دهند. در این راستا ترویج سریع شایعات و اخبار نادرست، تبلیغات ضددینی، عدم کنترل بر اطلاعات شخصی ارائه شده در شبکه‌های اجتماعی، ترویج خشونت، برخی از مهم‌ترین این ناامنی‌های اجتماعی هستند که در این حوزه مطالعات بدان توجه شده است.

جدول شماره ۱۰. توزیع متون برگزیده در حوزه رسانه و امنیت اجتماعی

ماهیت و نوع اثر مطالعه شده	فراوانی	درصد
کتاب	۲	۵.۱۲
مقاله و گزارش‌های پژوهش	۱۳	۲۵.۸۱
پایان نامه و رساله	۱	۲.۰۶
جمع	۱۶	۱۰۰

امروزه شبکه‌های اجتماعی به بخش جدایی‌ناپذیری از فرهنگ زندگی آنلاین تبدیل شده‌اند. برای مبنا برخی از محققان این حوزه با باور به اینکه امنیت مبتنی بر هنجارها و ارزش‌های جامعه است، شبکه‌های اجتماعی را به‌مثابه حفره‌های مهم امنیتی قلمداد می‌کنند (عاملی، ۱۳۸۷: ۱۸)، آنچنانکه رسانه‌های جهانی با گسترش ارزش‌های غربی در کشورهای در حال توسعه، منجر به گسست هویتی و تضعیف هویت ملی می‌گردد. به عبارتی شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان ابزاری که به طور مستقیم یا غیرمستقیم بر روی هنجارها، ارزش‌ها، فرهنگ و هویت افراد تاثیر می‌گذارند، می‌توانند عامل خطری برای امنیت هویتی، فرهنگی و اجتماعی باشند (حیاتی و محصل، ۱۳۹۲). همچنین رسانه‌های جمعی در جوامع در حال توسعه با در معرض مقایسه قرار دادن، امکانات و شرایط کشورهای توسعه‌یافته، سطح انتظارات را بالا می‌برند و به دلیل ناتوانی این جوامع در برآوردن این خواسته‌ها، در افراد احساس محرومیت و نارضایتی به وجود می‌آورند و این محرومیت و نارضایتی را عاملی مهم برای بی‌ثباتی و ناامنی می‌گردد (دادگران، ۱۳۷۴، ۱۳۲ و قاسمی، ۱۳۸۶).

از سوی دیگر رسانه‌های جمعی نقش بسیار مهمی در ارائه و اجرای برنامه‌های سیاسی، امنیتی و همچنین برانگیختن مشارکت مردمی در تأمین احساس امنیت اجتماعی ایفا می‌کنند (صادقیان، ۱۳۸۸: ۱۷۵). رسانه‌ها همان‌گونه که در ایجاد مشارکت و امنیت نقش

ایفا می‌کنند، با تضعیف روند نهادی شدن ارزش‌های اجتماعی، می‌توانند جامعه را دچار تعارض و چندگانگی‌های فرهنگی و اجتماعی کنند (صادقیان، ۱۳۸۸: ۱۸۰). رابطه رسانه با امنیت اجتماعی با متغیرهایی همچون؛ میزان جرائم و بزهکاری آسیب‌ها و میزان مشکلات اجتماعی، میزان آشفتگی‌های اجتماعی (حاجی زاده میمندی و ترکی، ۱۳۹۲ و هزارجریبی، ۱۳۹۰) بررسی شده است. تأثیر نمایش جرم و خشونت از طریق رسانه‌ها بر افکار عمومی، تأثیر تصاویر خشن رسانه‌ها بر جرایم اجتماعی، تأثیر بازتاب خبری جنایات بر احساس مردم، بزرگنمایی اخبار و جزئیات جرایم و جنایات و فضا سازی‌های رسانه‌ای (بیات، ۱۳۸۸: ۱۱۸) از جمله مهمترین گزاره‌هایی هستند که این تحقیقات در مسائل خود در رابطه با امنیت اجتماعی طرح و بسط داده‌اند.

۸.۶ امنیت اجتماعی با ارجاع به هویت

در مکتب کپنهاگ، هویت موضوع مرکزی امنیت اجتماعی است؛ زوال ناخواسته هویت بعضی گروه‌ها و انهدام عمده بعضی هویت‌های دیگر، نظریه‌پردازانی چون بوزان و ویور را به صورت بندی نوینی از نظریات امنیتی سوق داد. رابطه امنیت اجتماعی با امواج هویت خواهی قومی، مذهبی و... در جامعه و تنوع درخواست گروه‌های تشکیل دهنده جامعه، مسئله اصلی این حوزه از مطالعات است. در این رویکرد هویت؛ عامل همبستگی، وفاق و هنجارمند کردن روابط افراد در عرصه‌های گوناگون حیات عمومی است.

جدول شماره ۱۱. توزیع متون برگزیده در حوزه هویت و امنیت اجتماعی

ماهیت و نوع اثر مطالعه شده	فراوانی	درصد
کتاب	۱	۱۲.۵
مقاله و گزارش‌های پژوهش	۷	۸۷.۵
جمع	۸	۱۰۰

مطالعات این حوزه در دو بخش کلی قابل شناسایی هستند؛ هویت ملی و هویت مذهبی و قومی، که یک دو ریشه‌های تاریخی، آداب و رسوم خاص خود را داشته و خصالتی انسجام‌بخش دارند باین توضیح که هویت ملی گستره وسیع‌تری را نسبت به هویت مذهبی و قومی پوشش داده است. تهدید هویت شدیدترین ناامنی‌ها را می‌تواند موجب شود از جمله درگیری، نزاع، جنگ، اقدامات رادیکال و تروریسم و جدایی‌طلبی. بحران هویت در این مطالعات در گزاره‌هایی همچون زوال هویتی گروهی و بحران معنا، آشفتگی

هویت اجتماعی، فروپاشی اجتماعی و تضعیف زبان و ادبیات بومی و رواج خرده فرهنگ زبانی ادبیات بیگانه در جامعه، شناسایی می‌شود. درچنین زمینه‌ای، اقدام فعالانه برای خودمختاری از یکسو و تعلل دولتها در برآوردن مطالبات گروه‌ها ازسوی دیگر بحران هویت را رقم می‌زند.

بررسی نقش امنیت اجتماعی بر هویت ایرانی (نویدینا، ۱۳۸۵)، بررسی رابطه هویت‌های جمعی در ایران و مشخصاً هویت ملی (یا ایرانی) و هویت مذهبی (یا اسلامی) با امنیت‌پایدار (حاجیان، ۱۳۹۱)، بررسی رابطه هویت ملی و احساس امنیت اجتماعی (رجبلو و همکاران، ۱۳۹۴)، از جمله موضوعات مورد بررسی دراین حوزه هستند. درمقابل تعامل میان هویت‌های متعدد فرهنگی و اجتماعی، همکاری و روابط مثبت گروه‌های هویتی، کاهش حساسیت‌های بین‌فرهنگی، همسازی و همگرایی میان هویت ملی (ایرانی) با هویت دینی (اسلامی)، مراد و تعامل افراد جامعه با گروه‌های هویتی مختلف، توصیه سیاست‌های تکثرگرایانه‌ی برای ایجاد توافق دیرپا و حل منازعات قومی، از جمله مهمترین راهکارهای این حوزه مطالعاتی برای ارتقای امنیت در حوزه هویت است.

۷. محورهای تفسیر یکپارچه

دوگانه‌هایی ذهنی/عینی، سلبی/ایجابی، سوژه‌گی/ابژه‌گی، امکان مناسبی برای جایابی مفاهیم و رسیدن به تفسیری یکدست از گستره مفهومی امنیت اجتماعی در جامعه ایران را فراهم می‌آورد؛ متغیرهای سلبی بر علل ناامنی تاکید داشته و صرف نبود آنها به امنیت ترجمه شده و متغیرهای ایجابی بر عوامل تولید امنیت تاکید دارند. باین توضیح در ادامه به صورت‌بندی امنیت اجتماعی در ذیل مفهوم بسط یافته هویت در جامعه ایرانی - مدرن، ایرانی و اسلامی - و مولفه‌های امنیت بخش (جدول شماره ۱۲) و ناامن کننده اجتماعی (جدول شماره ۱۳) و نهایتاً کارگزاری این مفهوم (سوژه‌گی و ابژه‌گی جامعه - دولت در جدول شماره ۱۴) پرداخته و تلاش می‌شود تا تفسیری یکپارچه از امنیت اجتماعی - با ترکیب مضامین امنیت اجتماعی در ایران - ارائه شود.

۱.۷ مولفه‌های امنیت بخشی-ایجابی

از مولفه‌های امنیت بخش، عواملی مورد نظر است که وجود آنها دال بر امنیت اجتماعی است و به میزانی که این عوامل ارتقاء یابند امنیت اجتماعی افزایش پیدا می‌کند. بااین وصف شاخص‌های ایجابی امنیت اجتماعی در ابعاد سه‌گانه به شرح زیر می‌باشند.

جدول شماره ۱۲. مولفه‌های امنیت بخش اجتماعی / تمرکز بر وجه ایجابی

ابعاد	مولفه‌ها	شاخص‌های ایجابی امنیت اجتماعی
3 ن.3	پلیس و انتظام جامعه	نظم و انتظام جامعه، پیش‌گیری از وقوع جرایم، نظارت بر حفظ انضباط اجتماعی، مشارکت عمومی جامعه
	اجتماع	سرمایه اجتماعی و اعتماد، افزایش ظرفیت‌های مدیریت اجتماعی، مشارکت و تعهد اجتماعی
	حقوق	کیفیت زندگی و رضایت، رعایت حقوق شهروندی، حفظ حریم خصوصی و آزادی‌های مشروع
	فضای شهری	شهر ایمن، پایداری و انسجام جامعه شهری، تجهیزات و تسهیلات شهری، امنیت فضاهای عمومی
	قانون	قانون مدار، توانایی، عملکرد، جدیت پلیس در مقابله با جرایم و ناامنی، تبعیت تمامی اعضای یک جامعه از هنجارها، ارزش‌ها و قوانین
	اقتصاد	اشتغال و درآمد، توزیع عادلانه درآمد و امنیت اقتصادی، وضعیت بیمه‌ای، اطمینان از در امان ماندن اموال و دارایی‌ها
	زنان	احساس امنیت در شهر و رضایت از عملکرد نیروی انتظامی، نگرش به عملکرد پلیس، تصور فرد از خود، نظم و انتظام در جامعه، ایمن بودن فضای شهری
	خانواده	هویت بخشی خانواده، انسجام خانواده، جامعه‌پذیری و نقش پیشگیری‌کننده و اقدامات حمایتی آن
رسانه	آموزش، امن سازی فضای رسانه ای و آگاهی بخش، توجه و اعتماد به رسانه های جمعی داخلی، دینداری و میزان پایبندی به ارزش‌های فرهنگی	
3 ن.4	ذهنی-هنجاری	آرامش بخشی ایمن، هویت جمعی در مقابل هویت فردی، اطمینان در مقابل صیانت، سعادت در مقابل منفعت و آگاهی در مقابل جهل
3 ن.5	ذهنی و عینی	پایبندی به آداب و رسوم قومی، هویت ملی، فقدان هراس از تهدید شدن یا به مخاطره افتادن ویژگیهای اساسی و ارزشهای انسانی، تداوم هویت اجتماعی و فرهنگی جامعه در شرایط متغیر و متحول اجتماعی، تعلق نسبت به افراد گروه‌های اجتماعی، انسجام هویتی، حفاظت از هویت گروهی

۲.۷ مولفه‌های ناامن کننده - سلبی

عوامل ناامن کننده اجتماعی در واقع متغیرهایی هستند که وجود آنها دال بر ناامنی اجتماعی است و به میرانی که گسترش یابند ناامنی افزایش پیدا می‌کند. مولفه‌های ناامن کننده اجتماعی در حوزه‌های هشت‌گانه و ابعاد سه‌گانه هویتی به شرح زیر می‌باشد؛

جدول شماره ۱۳. مولفه‌های ناامن کننده اجتماعی / تمرکز بر وجه سلبی

ابعاد	شاخص‌های سلبی امنیت اجتماعی
مدرن	گسترش جرم و جنایت، انحرافات و آسیب‌های اجتماعی و درگیریهای داخلی
	محرومیت نسبی، فردیت و رقابت شدید، کاهش اعتماد اجتماعی، نابرابری، فقدان توافق همگانی در هنجارهای اجتماعی و اختلال در آن‌ها
	محروم‌سازی و سرکوب از حقوق و آزادی‌های اساسی
	جرایم شهری، توسعه ناهمگون و نابرابر مناطق شهری، عدم هویت، عدم تعلق، کمبود فضاهای اجتماعی و فراغتی، تراکم‌های بالای ساختمانی، شاکله ناپایداری حیات شهری، مهاجرت و حشایش‌نشینی و سکونت غیررسمی
	جرم و بزهکاری، ترس از وقوع جرم و قربانی شدن، مزاحمت‌های خیابانی، همسر آزاری
	خشونت خانگی، طلاق، کاهش روابط عاطفی، کم توجهی به تربیت دینی فرزندان، بدکارکردی نهاد خانواده در اجتماعی کردن فرزندان، بی‌توجهی به آداب و سنن اجتماعی، رسوخ خرده‌فرهنگ‌ها و الگوهای بیگانه در اجتماع بومی، همبستگی و همراهی عاطفی اعضای خانواده
	برسازی گروه‌های اعتراضی در برابر نظام فرهنگی - سیاسی، گسترش شایعه و اتهامات، تزریق حس بی‌اعتمادی نسبت به شخصیت‌ها و حکومت، برجسته سازی هویت‌های متمایزی چون تعلق مذهبی، قومی، جنسیتی، سیاسی و فرهنگی، تخریب مبانی اخلاقی، اجتماعی
	گسترش ناهنجاری‌ها، زیر سوال رفتن ارزشها، عدم رعایت آداب و رسوم، انحرافات سلب کننده امنیت اخلاقی و اجتماعی و کاهش دهنده اقتدار معنوی جامعه، تضعیف نمادهای مذهبی، سست شدن عقاید و اعتقادات افراد
زوال هویتی گروهی و بحران معنا، آشفتگی هویت اجتماعی، اقدام فعالانه برای خود مختاری و استقلال، فروپاشی اجتماعی، سیاست متمرکز و ادغام‌گرا و بحران هویت گروهها و تضعیف زبان و ادبیات بومی و رواج خرده فرهنگی زبانی ادبیات بیگانه در جامعه	

۳.۷ کارگزار امنیت اجتماعی - سوژه گی و ابژه گی

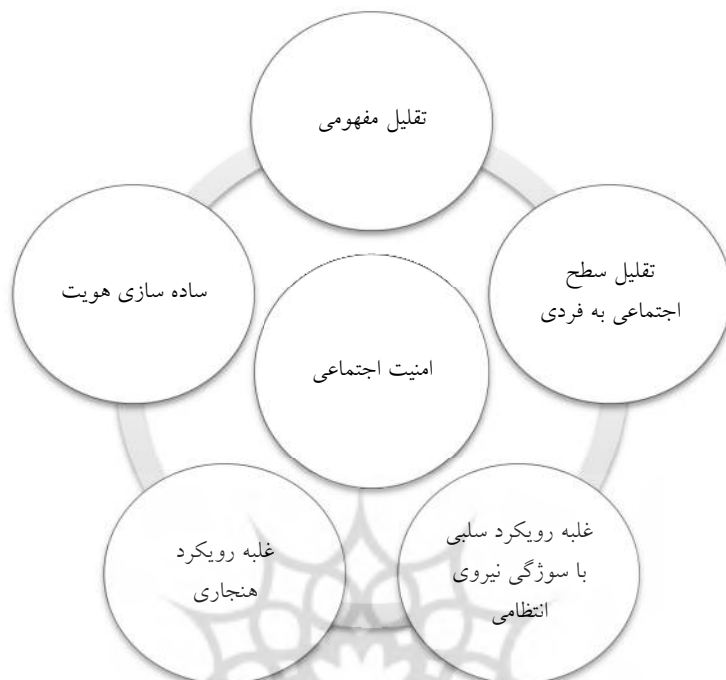
کارگزاران امنیت اجتماعی، کنشگرانی هستند که تحقق امنیت اجتماعی با سوژه گی آنها محقق می شود. با توجه به تعریف امنیت اجتماعی که بیش از هر چیز بر توانایی و قابلیت جامعه در حفظ و حراست از هویت و ارزشهای اساسی آن تعریف شده لاجرم سوژه گی جامعه اصل مهمی در ترسیم مرزهای مفهومی امنیت اجتماعی است. برغم این مهم اما کارگزاران اصلی و غالب امنیت اجتماعی در لایه های مختلف و ابعاد گوناگون امنیت اجتماعی، دولت و نیروی پلیس و دستگاههای حاکمیتی است و در این میان جامعه و گروه های اجتماعی حداقل فعالیت و سوژه گی را دارند.

جدول شماره ۱۴. کارگزار امنیت اجتماعی

کارگزار	مولفه ها	ابعاد
نیروی انتظامی - قوه قضائیه	ثبات و نظم	دولت
دولت (دستگاه های اجرایی حاکمیتی و نیروی انتظامی) - جامعه (افراد و گروه های اجتماعی و سازمانهای غیر دولتی)	اجتماع	
دولت و قوه قضائیه	حقوق	
شهرداری و دولت - نهادهای مدنی	فضای شهری	
دولت، نیروی انتظامی، قوه قضائیه و نهادهای مدنی	قانون	
نیروی انتظامی و شهرداری	زنان	
والدین و سیاستگذاری دولت	خانواده	
اقدام دولت - آگاهی جامعه	رسانه	
دغدغه های مذهبی جامعه، حراست و حفاظت دولت و اقدام نیروی انتظامی - نهادهای مذهبی		اسلامی
گروه های قومی، گروه های اجتماعی، جامعه		بومی

۸. تحلیل یافته ها

در یک تحلیل مقایسه ای بنابه مشخصه های اصلی تعاریف امنیت اجتماعی در مطالعات این حوزه و مفاهیم عرضه شده در مطالعات امنیت اجتماعی جامعه ایران می توان خطوطی از مرزهای مفهومی این ترم را به شرح زیر بیان کرد:



تقلیل مفهومی: تعریف امنیت اجتماعی در غالب تحقیقات این حوزه از تدقیق معنایی برخوردار نیست از همین رو به آسانی به دامان آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی افتاده است. بویژه در حوزه نیروی انتظامی و قانون، که ناامنی را با ارجاع به متغیر جرم تعریف کرده است. همچنین مطالعات امنیت اجتماعی در حوزه زنان و خانواده نیز بیش از هر چیز مفهوم امنیت اجتماعی به مفهوم آسیب‌های اجتماعی تقلیل یافته است. همچنین در برخی موارد امنیت اجتماعی، مترادف با پلیس جامعه محور قلمداد شده یا به طور کل چرخیده و به بحث امنیت تغییر جهت داده است.

تقلیل سطح اجتماعی به فردی: ارزش‌های برجسته شده بویژه در تحقیقات امنیت اجتماعی با رویکرد دینی و اسلامی بیش از وجه اجتماعی امنیت، بر نوعی امنیت فردی دلالت داشته باشد و در تمرکز کردن بر گروه‌های اجتماعی که مرجع امنیت اجتماعی هستند ناکام مانده است.

غلبه رویکرد سلبی با سوژگی نیروی انتظامی: مطالعات امنیت اجتماعی ایران به جز در مواردی که احساس امنیت اجتماعی جامعه آماری را مورد بررسی قرار داده کمتر احساس نیازی برای ارجاع به جامعه در خود احساس کرده است و نهایتاً مطالعه و پژوهش‌ها در

مداری غیر از دغدغه های واقعی جامعه، نگارش یافته شده است. در یک ارزیابی کلی جامعه در مطالعات امنیت اجتماعی ایران، سوژه فعال نیست. این نقص تا جایی ادامه دارد که مهمترین ویژگی مطالعات امنیت اجتماعی ایران، سایه‌سنگین رویکرد سلبی با سوژه‌گی نیروی انتظامی است، آن چنانکه دیگر مولفه‌های امنیت اجتماعی همچون: امنیت اجتماعی - زنان و خانواده، فضای شهری، قانون، حقوق، رسانه، در ارتباط وثیق با مفهوم انتظام بخش انتظامی قرار گرفته است. با این توضیح که در رویکرد پلیسی، امنیت اجتماعی در دو گزاره اصلی عدم وجود تهدیدات، فقدان جرایم و تخلفات و مصونیت کامل جان، مال و ناموس مردم از هرگونه تعرض و گزند، خلاصه می‌شود. در حوزه جغرافیای شهری نیز متغیرها در ذیل دو وجه اجتماعی و جغرافیایی طرح و بسط داده شده و ارتباط محکمی با متغیرهای رویکرد پلیسی دارد. سخن اینکه تعریفی که مبنای مطالعات امنیت اجتماعی ایران در حوزه‌های گوناگون بوده به گونه‌ای است که برتری حوزه سیاسی را پذیرفته است و مرجعیت امنیت اجتماعی را با ابژه‌گی جامعه به پیش برده و تبیین کرده است.

غلبه رویکرد ایجابی و تدوین نظریه هنجاری: متغیرهای دینی و اسلامی در مطالعات امنیت اجتماعی با مفهوم ارزش‌ها و باورهای دینی پیوند یافته است و با رویکردی هنجاری بیش از هر چیز از بایدها و نبایدها سخن می‌گوید و بنا بر وجه هنجاریشان کمتر قدرت تبیین‌کنندگی دارد. متغیرهای دینی و اسلامی در مطالعات امنیت اجتماعی کمتر دغدغه ارتباط با اجتماع واقعی را در بدو امر در خود احساس می‌کند و بیش از هر چیز با تکیه بر متون اسلامی و مفروضات، تحقیق خود را به پیش می‌برند.

ساده‌سازی هویت در جامعه ایران: مفهوم امنیت اجتماعی معطوف به تهدید وجودی مرجعیت امنیت اجتماعی یعنی جامعه است. هویت در این معنا امکان بقاء و بایسته موجودیت اجتماع و جامعه بودگی است. حال آنکه هر یک از تحقیقات این حوزه، تنها بخشی از این مفهوم را پوشش داده است به عبارتی نمی‌توان با تکیه بر آن تصویری دقیق از وضعیت امنیت اجتماعی ایران را انتظار داشت.

۹. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری: امنیت اجتماعی در تعادل لایه‌های هویتی جامعه

مطالعات امنیت اجتماعی ایران حوزه‌های متنوع و گستره را پوشش داده است - پلیس و انتظام جامعه، امنیت اجتماعی - حقوق و قانون، امنیت اجتماعی در فضای شهری، امنیت اجتماعی و دغدغه‌ها و مسائل اقتصادی، امنیت اجتماعی و زنان و خانواده،

حریم خصوصی و رسانه، امنیت اجتماعی و ارزش‌های اسلامی و دینی، امنیت اجتماعی و زبان، آداب و رسوم و آیین‌های ملی-امری که در ابتدای امر پراکنندگی و ناهمگونی این مفهوم برای قرار گرفتن پیرامون یک محور را ناممکن تصویر می‌کند. با این حال سرنخ‌هایی برای طرح محوری که انسجام‌بخش گستره مطالعات این حوزه باشد، وجود دارد. این سرنخ با ارجاع به دال مرکزی مفهوم امنیت اجتماعی یعنی هویت و بسط آن در جامعه ایرانی ردیابی می‌شود. امروزه هویت ایرانی تحت تأثیر پیشینه تاریخی، اجتماعی و فرهنگی، پارادایم جدید فکری، انسان مدرن و فرامدرن و نظام جهانی است. ایرانی‌ها هم مسلمان هستند و هم جهانی، در عین حال که هم مذهبی‌اند و هم مدرن (آزادارمکی، ۱۳۸۶: ۱۳۶). با این وصف، بسط مفهومی هویت، امکان مناسبی برای ترکیب و تفسیر یکپارچه از امنیت اجتماعی در جامعه ایرانی را فراهم می‌آورد.

مفهوم امنیت اجتماعی بر مبنای دغدغه‌های هویتی صورت‌بندی شده و تعریف بسیط هویت در جامعه ایرانی دربرگیرنده وجوه ایرانی، اسلامی و مدرن است. هر یک از این ابعاد با شاخص‌ها و مولفه‌هایی در ارتباط با یکدیگر قرار گرفته و بر یکدیگر تأثیر گذارده و تأثیر می‌پذیرند. در این میان وجوه عمده امنیت اجتماعی در مطالعات ایران شامل؛ پلیس و انتظام، شاخص‌های اجتماعی قانون، حقوق، شاخص‌های فضای شهری، اقتصاد، زنان، خانواده و رسانه در ذیل لایه هویت مدرن جایابی می‌شوند. مولفه‌های فوق‌الذکر به عنوان مهمترین مولفه‌هایی است که در مطالعات امنیت اجتماعی ایران با بیشترین ارجاع مورد تأکید قرار گرفته است. شاخص‌های مشترک بسیاری این مولفه‌ها را در ارتباط با یکدیگر قرار داده است انچنان که مولفه زنان در ارتباط وثیقی با شاخص‌های مولفه فضای شهری و نیروی انتظامی و پلیس قرار گرفته است، به گونه‌ای که با خارج ساخت شاخص‌های فضای شهری و نیروی انتظامی از مولفه زنان کمتر شاخصی برای این مولفه باقی می‌ماند. این وجوه مشترک پیوند دهنده میان مولفه‌ها همچنین در میان ابعاد نیز جاری است به گونه‌ای که ابعاد هویت دینی-اسلامی با برخی از ابعاد هویت مدرن همچون مولفه خانواده، مولفه اجتماعی و مولفه زنان در پیوند وثیقی قرار گرفته است. برغم این مهم اما تفکیک ابعاد، مولفه‌ها و شاخصه‌های هر یک از آنها برای صورت‌بندی نظری، سامان دادن به اطلاعات و نهایتاً برای سنجش و ارزیابی وضعیت امنیت اجتماعی مفید به فایده و مهم است.

تحقیقات این حوزه با وام گیری از و تقلیل و تحویل مفهوم مرکزی هویت در مباحث امنیت اجتماعی، به دین و ارزش‌های دینی تلاش داشته تا امنیت اجتماعی را با رویکرد دینی و ارزش‌های اسلامی ترسیم و تدوین نماید. مطالعات امنیت اجتماعی در رویکرد اسلامی امنیت اجتماعی را بر بنیاد اصول هنجاری و ارزشی جامعه توضیح می‌دهد. سخن این‌که در قالب مطالعات امنیت اجتماعی با رویکرد اسلامی، کمتر معیاری از جامعه وام گرفته شده است.

در مکتب کپنهاگ، هویت موضوع مرکزی امنیت اجتماعی است. برغم این‌که تهدید برضد هویت به شدت ذهنی است اما نمادها و آداب و رسوم و بطور کلی وجوه عینی خاص خود را دارد که بویژه در حقوق و برسمیت شناختن مولفه‌های هویتی گروه‌های اجتماعی بروز آشکاری می‌یابد. امواج هویت‌خواهی در جامعه و تنوع درخواست گروه‌های تشکیل‌دهنده جامعه، مسئله اصلی این حوزه از مطالعات امنیت اجتماعی است. باین توضیح که الگوهای سستی، زبان، فرهنگ، مذهب، هویت ملی و رسوم، اساس و قوام جامعه را تشکیل می‌دهد. هویت ملی و هویت قومی هر دو با ریشه‌های تاریخی، آداب و سن و رسوم خاص، خصیلتی انسجام بخش دارند. سخن آخر اینکه جامعه ایرانی دارای عناصر متعدد هویتی است و تامین امنیت اجتماعی در جامعه‌ای با تنوع عناصر هویتی نیازمند تعادل بخشی به هر یک از عناصر هویتی است. هرگونه عدم تعادل میان عناصر هویت بخش جامعه چندلایه ایران، جامعه را در معرض بحران امنیت اجتماعی قرار می‌دهد، از این رو عناصر هویت‌ساز جامعه ایرانی و تقابل‌های احتمالی لایه‌های هویتی را می‌توان در ذیل مقوله امنیت اجتماعی آنها را جایابی کرد.

کتاب‌نامه

- افتخاری، اصغر (۱۳۹۲)، امنیت اجتماعی شده با رویکرد اسلامی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- بوزان، باری (۱۳۷۸). مردم دولتها و هراس، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران، انتشارات مطالعات راهبردی، چاپ اول.
- بیات، بهرام (۱۳۸۸)، احساس امنیت اجتماعی، نشر امیر کبیر، چاپ اول.
- عصاریان نژاد، حسین (۱۳۸۷)، جست و جویی در قرآن کریم پیرامون امنیت اجتماعی، تهران: داغ.
- کارگر، بهمن و سرور، رحیم (۱۳۹۰)، شهر، حاشیه و امنیت اجتماعی. انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.

- کاظمی، اخوان(۱۳۸۶)، امنیت در نظام سیاسی اسلام. تهران: انتشارات کانون اندیشه جوان.
- ماندل، رابرت(۱۳۷۹)چهره متغیر امنیت ملی. ترجمه: پژوهشکده مطالعات راهبردی. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی
- ماندل، رابرت(۱۳۷۹)چهره متغیر امنیت ملی. ترجمه: پژوهشکده مطالعات راهبردی. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی
- مجردی، سعید(۱۳۹۱)، تأثیر اینترنت بر امنیت اجتماعی در ایران، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- مک‌سویی، بیل(۱۳۹۰)، مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی امنیت، ترجمه محمدعلی قاسمی، محمدرضا آهنی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- میرسندسی، سیدمحمد(۱۳۹۱)، جامعه‌شناسی تاریخی امنیت در ایران، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- نصری، قدیر(۱۳۹۰)، درآمدی نظری بر امنیت جامعه‌ای، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- نوبینیا، منیژه(۱۳۸۸)، امنیت اجتماعی، چاپ اول، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- وائقی، قاسم(۱۳۸۰)، تدابیر و سیره عملی علی(ع)، در تأمین امنیت اجتماعی، تهران: مرکز تحقیقات و پژوهش‌های ناجا.
- بزی، خدارحم، کیانی، اکبر و زارعی، یعقوب، بررسی ارتباط اسکان غیر رسمی با افتراق مکانی در افزایش میزان جرم و امنیت اجتماعی شهر بوشهر، رفاه اجتماعی، بهار ۱۳۹۱، شماره ۴۴.
- بنی اسد، سعید، پلیس مرزبانی و مولفه‌های امنیت اجتماعی در مبارزه با قاچاق کالا(مناطق مرزی جنوب کشور)، علوم و فنون مرزی، بهار ۱۳۹۲، شماره ۴.
- پیلتن، فخرالسادات و مصلی نژاد، ابوالقاسم، بررسی عوامل اجتماعی موثر بر احساس امنیت اجتماعی (مورد مطالعه دانشجویان دختر دانشگاه‌های شهر جهرم)، مطالعات جامعه‌شناسی، بهار ۱۳۹۳، شماره ۲۲.
- تجری، علی اصغر و انصاری، معصومه، منشأ امنیت اجتماعی از منظر قرآن کریم، مطالعات تفسیری» پاییز ۱۳۹۳، سال پنجم، شماره ۱۹.
- ترابی، یوسف و عرفانی نظری، عباس، دستاوردها و پیامدهای اجرای طرح امنیت اجتماعی ناجا در شهر تهران از نگاه مطبوعات(سال ۸۷، ۸۶)، پژوهش نامه نظم و امنیت انتظامی، پاییز ۱۳۹۰، شماره ۱۵.
- تسخیری، محمد علی، گام‌های مطلوب برای تحقق امنیت اجتماعی در جهان اسلام، اندیشه تقریب، پاییز ۱۳۸۷، شماره ۱۶.
- جهان‌بین، داریوش، نقش رسانه‌ها در کنترل امنیت اجتماعی حقوقی دادگستری» تابستان ۱۳۸۲، شماره ۴۳.

- حاجی زاده میمندی، مسعود و ترکی، سیمین، بررسی رابطه بین بهره مندی از وسایل ارتباط جمعی و احساس امنیت اجتماعی در بین زنان شهر یزد دانش انتظامی» پاییز ۱۳۹۲، سال پانزدهم، شماره ۳
- حاجی علی اکبری، کاوه، نقش نوسازی در توسعه نظارت اجتماعی؛ راهکارهای مؤثر بر افزایش هویت، نظارت و امنیت اجتماعی در نوسازی بافت های فرسوده شهری، منظر» زمستان ۱۳۹۲، شماره ۲۵.
- حسنوند، احسان و حسنوند، اسماعیل، بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی جوانان (مطالعه موردی شهرستان سلسله)، پژوهش نامه نظم و امنیت انتظامی، زمستان ۱۳۹۰، شماره ۱۶.
- حیاتی، صفر و محصل، رضا، مطالعه و شناخت عوامل مرتبط با میزان احساس امنیت اجتماعی کاربران در شبکه های اجتماعی مجازی (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز)، مطالعات جامعه شناسی» زمستان ۱۳۹۲، شماره ۲۱.
- خاک پور، عباس، مدیریت دانش در سازمان های پلیسی با تاکید بر امنیت اجتماعی، دانش انتظامی، پاییز ۱۳۹۱، شماره ۵۷.
- خراسانی، محمدمظلوم و اسمعیلی، عطاء، بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی زنان شهر مشهد در سال ۱۳۸۵ و عوامل مؤثر بر آن، علوم اجتماعی (دانشگاه فردوسی مشهد)، « پاییز و زمستان ۱۳۸۹، شماره ۱۶.
- درویشی، علی و آزادخانی، پاکزاد، نابرابری های شهری تهدیدی برای امنیت اجتماعی شهر ایلام، مطالعات علوم اجتماعی، تابستان ۱۳۹۵، دوره دوم، شماره ۲.
- رودانی، امین، ناظر حضرت، جعفر و رئیسی وانانی، رضا، بهینگی اجرای طرح ارتقاء امنیت اجتماعی در بوته نظرسنجی از ناحیه افکار عمومی، مطالعه موردی: منطقه ۱۶ شهرداری تهران در سال ۱۳۹۰، مطالعات امنیت اجتماعی» پاییز ۱۳۹۰، شماره ۲۷.
- زارع، مریم و محمدی، اصغر، بررسی امنیت اجتماعی در مناطق حاشینه نشین شهری، تحقیقات جدید در علوم انسانی» زمستان ۱۳۹۵، شماره ۱۵.
- ساعد، محمد جعفر، پیشگیری از وقوع جرم و کارکرد بسیج در تضمین امنیت اجتماعی، مطالعات راهبردی بسیج، بهار ۱۳۸۶، شماره ۳۴.
- سفیری، خدیجه، نقش نهادهای غیر دولتی محله ای در تأمین امنیت اجتماعی، با تکیه بر شهر تهران - مطالعات اجتماعی ایران، زمستان ۱۳۸۷، شماره ۴.
- سلطانی رنانی، مهدی، حجاب و امنیت اجتماعی، مکاتبه و اندیشه، بهار و تابستان ۱۳۹۳، شماره ۴۸.
- سیادت، سعیده و پیرعلی، علیرضا، بررسی و رتبه بندی مولفه های تاثیرگذار بر احساس امنیت اجتماعی ساکنان مناطق مرزی (مورد مطالعه: شهر بوشهر)، علوم و فنون مرزی» بهار ۱۳۹۳ - شماره ۸
- عزیزی، جلیل و استیری، امیر هوشنگ، بررسی نقش میزان تاثیر احساس امنیت اجتماعی در توسعه فرهنگی مناطق شهری (بندر عباس)، مطالعات علوم اجتماعی، زمستان ۱۳۹۵، دوره دوم، شماره ۴.
- فولادی، سپهر و همکاران، بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان ۲۹، ۱۵ ساله شهر تهران و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن زمستان ۱۳۸۸، شماره ۵۳.

- قاسمی، محمد، رسانه های جمعی و امنیت اجتماعی مطالعات امنیت اجتماعی « پاییز و زمستان ۱۳۸۶، شماره های ۱۱ و ۱۲.
- قربان زاده سوار، قربان علی، رحمتی، مهدی و قلخانباز، خلیل، جنگ نرم و امنیت اجتماعی، پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، پاییز و زمستان ۱۳۹۱، شماره ۶.
- کاظمی سهلوانی، حسن، حجاب و عفاف و نقش آنها در امنیت اجتماعی و خانوادگی از منظر قرآن، کوثر، نیمه دوم بهار و نیمه اول تابستان ۹۲، سال ۱۳، شماره ۶۶.
- کریمانی، علی اعظم، رویکرد ایجابی به امنیت اجتماعی و نقش ناجا در تأمین آن، پژوهش نامه نظم و امنیت انتظامی، پاییز ۱۳۸۹، شماره ۱۱.
- محمدپناه، امیرحسین و حمیدرضا شیرزاد، عوامل موثر بر شکل گیری پدیده طلاق و تاثیر آن بر امنیت اجتماعی شهر سنندج، پژوهش های انتظامی، اجتماعی زنان و خانواده» بهار و تابستان ۱۳۹۳، دوره دوم، شماره ۱.
- مرادی پردنجانی، حجت اله و صادقی ده چشمه ای، ستار، تبیین رابطه دیدگاه ارزشی با احساس امنیت اجتماعی (مورد مطالعه دانشجویان دانشگاه اصفهان)، پژوهش های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی، بهار ۱۳۹۵، شماره ۱۲.
- ملکیان، اکرم، عبداللهی، اسماعیل و یار محمد توسکی، مریم، بررسی تأثیر سکونت گاه های غیررسمی بر احساس امنیت اجتماعی «مطالعه موردی: یحیی آباد آران و بیدگل»، پژوهش های جامعه شناسی معاصر، پاییز و زمستان ۱۳۹۵، شماره ۹.
- منصوره اعظم، آزاده و همکاران (۱۳۹۵)، بررسی رابطه بین موقعیت محله و احساس امنیت اجتماعی زنان (مقایسه تطبیقی دو محله ونک و سرآسیاب)، زن در فرهنگ و هنر» تابستان ۱۳۹۵، دوره هشتم، شماره ۲.
- نوبدینیا، منیژه، تحلیل رابطه امنیت اجتماعی و هویت ایرانی، جامعه شناسی» پاییز ۱۳۸۵، شماره ۷.
- هاشمیان فر، علی و کشاورز، زهرا، بررسی جامعه شناختی گستره احساس امنیت اجتماعی در شهر اصفهان، پژوهش های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی، پاییز ۱۳۹۱، شماره ۳.
- افشار، زین العابدین (۱۳۸۵)، امنیت اجتماعی زنان در تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- آقایی، زهرا (۱۳۸۶)، بررسی تأثیر رسانه های جمعی بر احساس امنیت اجتماعی، پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه شناسی، دانشگاه اصفهان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه علوم اجتماعی.
- باباخانی، فرهاد (۱۳۸۸)، بررسی عوامل موثر بر احساس امنیت اجتماعی در دو سطح خرد و کلان (مطالعه موردی شهر تهران)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.

حسینی، فرزانه (۱۳۸۷)، بررسی و ارائه شاخص های کالبدی کارکردی مؤثر بر ارتقای امنیت فضاهای عمومی شهری، نمونه موردی: پارک دانشجو، پایان نامه کارشناسی ارشد شهرسازی، تهران: دانشگاه تربیت مدرس

خادمی، علی (۱۳۸۷)، بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی (مطالعه تجربی جوانان شهر تهران)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده علوم اجتماعی.

خداوردی، لیلا (۱۳۹۱)، بررسی رابطه بین سلامت روان و احساس امنیت اجتماعی در بین دانش آموزان مقطع متوسط در شهر تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد. تهران .

صمدی بگه جان، جمیل (۱۳۸۴)، «امنیت اجتماعی در شهر سنندج»، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته جامعه شناسی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.

طاهری، زهرا (۱۳۸۸)، بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی شهروندان اصفهانی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان.

Wæver, O. (1993). Identity, migration and the new security agenda in Europe. The University of Michigan, Pinter.

Denis Walsh and Soo Downe (2005), Meta-synthesis method for qualitative research: a literature review, Methodological issues in nursing research, Department of Midwifery, Faculty of Health, University of Central Lancashire, Journal of Advanced Nursing, 50(2), 204–211.

Brimmer, Esther. (2006). From Territorial Security to Societal Security: Implication for the Transatlantic Strategic Outlook. Washington DC: center for transatlantic relation.